

KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB QUVVATLASHDA KREDITLASH TIZIMINING AHAMIYATI TAHLILI

Shabayev Bobir Karimovich

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi magistanti

bk.shabaev@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18721193>

O'zbekiston iqtisodiy tizimida kichik va o'rta biznes (KOB) sektori eng muhim sohalardan biri bo'lib, iqtisodiy o'sishning asosiy drayveri sifatida namoyon bo'lmoqda. So'nggi yillarda mamlakatda tadbirkorlikni rivojlantirish, yangi ish o'rinlari yaratish va aholining daromadlarini oshirishga qaratilgan islohotlar izchil davom etmoqda. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik mamlakat yalpi ichki mahsulotining yarmidan ortig'ini tashkil etib, aholining uchdan ikki qismini ish bilan ta'minlab kelmoqda. Shu sababli, kichik va o'rta biznesni moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlash, xususan, kreditlash tizimini rivojlantirish davlat iqtisodiy siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Kreditlash tizimi kichik va o'rta biznes subyektlari uchun asosiy moliyaviy manba bo'lib xizmat qiladi. Bu tizim orqali tadbirkorlar o'z faoliyatlarini kengaytirish, ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish, yangi texnologiyalar joriy etish va yangi ish o'rinlarini yaratish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, kredit mablag'lari iqtisodiyotda sarmoya aylanishini tezlashtirib, milliy ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlaydi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda kichik biznesni rivojlantirish uchun ajratilayotgan kredit hajmi keskin ortgan. 2025-yilda tijorat banklarining jami kredit portfeli 533 trillion so'mni tashkil etgan bo'lib, shundan 177 trillion so'mi yuridik shaxslarga — ya'ni kichik va o'rta biznes subyektlariga ajratilgan. Kichik biznesni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangani bois, bu sohada kreditlash tizimining samaradorligini oshirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

2025-yil davomida kichik va o'rta biznesni rivojlantirish uchun jami 120 trillion so'm ajratilgan bo'lib, shundan 22 trillion so'mi to'g'ridan-to'g'ri kredit shaklida berilgan. 2026-yilda ushbu ko'rsatkich 140 trillion so'mga yetkazilishi rejalashtirilgan. Bunday ko'rsatkichlar iqtisodiyotdagi biznes faolligi va tadbirkorlik subyektlari sonining ortib borayotganini ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tegishli qarorlariga binoan, kichik va o'rta biznes subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashning zamonaviy mexanizmlari joriy etilmoqda. Xususan, "Har bir oila — tadbirkor" dasturi, "Yoshlar daftari", "Ayollar daftari" kabi tashabbuslar orqali minglab fuqarolarga imtiyozli kreditlar berilib, ularning o'z biznesini boshlashi yoki mavjud faoliyatini kengaytirishiga imkon yaratildi. Bu jarayon mamlakatda iqtisodiy faollikni oshirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Kreditlash tizimi samaradorligini oshirish orqali kichik va o'rta biznesning raqobatbardoshligini kuchaytirish, ishlab chiqarish hajmini oshirish hamda eksport salohiyatini kengaytirish imkoniyatlari paydo bo'ladi. Ayniqsa, iqtisodiy modernizatsiya sharoitida moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish biznesni rivojlantirishda hal qiluvchi omil sifatida qaralmoqda.

Shu bilan birga, kichik biznes uchun kredit olishdagi ayrim muammolar hamon mavjud: garov ta'minotining yetishmasligi, foiz stavkalarining nisbatan yuqoriligi, hujjat topshirishdagi

byurokratik murakkabliklar va moliyaviy savodxonlik darajasining pastligi kredit olish jarayonlarini sekinlashtiradi. Shu sababli, ushbu tizimni soddalashtirish, raqamlashtirish va yangi innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish zarur.

O'zbekistonda kichik va o'rta biznes kreditlashining o'sishi, bir tomondan, iqtisodiyotdagi sarmoya oqimini tezlashtirsa, ikkinchi tomondan, bank sektorining barqarorligini ham ta'minlamoqda. 2025-yil holatiga muammoli kreditlar ulushi 3,8 foizgacha kamaygan bo'lib, bu bank tizimida kredit risklarini boshqarish samaradorligining oshganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, o'rtacha kredit foiz stavkasi 21,2 foizdan 2026-yilda 20,5 foizgacha tushishi kutilmoqda. Bu o'zgarishlar kreditlashni yanada qulayroq va ommabop qilish imkonini beradi.

O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy o'sishni ta'minlashda kichik va o'rta biznesni kreditlash tizimi muhim vosita hisoblanadi. Moliyaviy qo'llab-quvvatlash tadbirkorlik muhitini yaxshilaydi, yangi ish o'rinlari yaratadi, aholi farovonligini oshiradi va ichki bozorni tovarlar bilan to'ldirish imkonini beradi. Shu sababli, bu tizimni yanada takomillashtirish mamlakat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Kichik va o'rta biznesni kreditlash tizimining samaradorligi asosan banklar faoliyatining faolligiga, davlat tomonidan yaratilayotgan huquqiy asoslar va iqtisodiy muhitga bog'liqdir. Hozirgi kunda mamlakatda tijorat banklari soni ortib, ular o'rtasidagi raqobat kuchaygani sababli, banklar kichik biznesni jalb etish uchun qulay kredit mahsulotlarini taklif etmoqda. Bu esa kredit olish imkoniyatlarini kengaytiradi va tadbirkorlik subyektlari uchun yanada foydali moliyaviy sharoit yaratadi.

Kreditlash tizimi o'zining iqtisodiyotdagi ahamiyati bilan boshqa moliyaviy vositalardan ajralib turadi. U, bir tomondan, kapital aylanishini tezlashtiradi, ikkinchi tomondan, ishlab chiqarish tarmoqlariga yangi sarmoyalar kirib kelishini ta'minlaydi. Shu sababli, kredit resurslarining to'g'ri yo'naltirilishi milliy iqtisodiyotning tarkibiy o'zgarishlariga bevosita ta'sir qiladi. Misol uchun, O'zbekistonda so'nggi yillarda ajratilgan kreditlarning katta qismi ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va qishloq xo'jaligi tarmoqlariga yo'naltirilmoqda.

2025-yilda iqtisodiyot tarmoqlariga yo'naltirilgan jami kreditlarning 25 foizi sanoat sohasiga, 10 foizi qishloq xo'jaligiga, 7 foizi savdo va xizmat ko'rsatish yo'nalishlariga, 3 foizi esa qurilish sohasiga to'g'ri kelgan. Ushbu raqamlar shuni ko'rsatadiki, kichik biznes kreditlash tizimi iqtisodiy diversifikatsiyani qo'llab-quvvatlaydi va ishlab chiqarish salohiyatining o'sishiga zamin yaratadi.

Kreditlash tizimining rivojlanishi bilan bir qatorda, banklarning tavakkalchiliklarni boshqarish mexanizmlari ham takomillashmoqda. Agar ilgari kichik biznesga kredit berish katta risk hisoblangan bo'lsa, hozirda elektron monitoring tizimlari, kredit reyting baholash va garovsiz mikrokreditlar amaliyoti joriy etilmoqda. Masalan, ayrim banklarda kredit olish uchun korxonalar faoliyatining rentabelligi va to'lov intizomi avtomatik tarzda tahlil qilinadi, bu esa inson omilini kamaytiradi va shaffoflikni oshiradi.

2025-yil davomida mikrokreditlash bozorining o'sish sur'ati 34,2 foizni tashkil etdi, bu esa kichik biznes subyektlarining moliyaviy faoliyatini kengaytirayotganini bildiradi. Mikrokreditlar asosan kichik ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish tarmoqlariga yo'naltirilgan bo'lib, bu tarmoqlarda yangi ish o'rinlari yaratish imkonini berdi. Statistika shuni ko'rsatadiki, kreditlash orqali 2025-yilda 85 mingta, 2026-yilda esa 100 mingta yangi ish o'rni yaratiladi.

Kreditlash tizimi orqali kichik biznes subyektlari nafaqat ishlab chiqarishni kengaytirmoqda, balki eksport hajmini ham oshirmoqda. Eksport yo'naltirilgan kichik korxonalar soni yildan-yilga ortib, ularning mahsulotlari xorijiy bozorga chiqish imkoniyatini topmoqda. Bu holat O'zbekiston iqtisodiyotining tashqi savdo balansini yaxshilashda ham muhim rol o'ynaydi.

Shu bilan birga, kichik va o'rta biznesni kreditlash tizimida ayrim kamchiliklar ham saqlanib qolmoqda. Jumladan, ayrim hollarda kredit resurslari tarmoqlar bo'yicha teng taqsimlanmaydi, ayrim hududlarda moliyaviy infratuzilma yetarli darajada rivojlanmagan, garov baholash tizimi esa murakkab bo'lib qolmoqda. Bundan tashqari, ayrim tadbirkorlar kredit mablag'laridan samarali foydalana olmayapti, bu esa qaytmas kreditlar xavfini oshiradi. Shu sababli, kredit siyosatini hududlar kesimida differensiallash, ya'ni har bir viloyatning iqtisodiy salohiyatidan kelib chiqib kredit yo'nalishlarini belgilash zarur.

Kichik biznesni qo'llab-quvvatlashda xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Masalan, Jahon banki va Xalqaro moliya korporatsiyasi tomonidan O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni rivojlantirish uchun 105 million dollarlik moliyaviy yordam dasturi amalga oshirilmoqda. Ushbu mablag'lar ayollar va yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash, shuningdek, ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilishga yo'naltirilgan.

Bundan tashqari, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki, Osiyo taraqqiyot banki kabi tashkilotlar bilan hamkorlikda kichik biznes uchun arzon kredit liniyalari yaratilmoqda. Ularning uzoq muddatli past foizli kreditlari iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va yangi texnologiyalarni joriy etishda muhim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. – Toshkent, 2024-yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025–2030-yillarda tadbirkorlikni rivojlantirish strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. – Toshkent, 2025-yil.
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. "Tijorat banklarining kredit portfeli va iqtisodiyotdagi kreditlash hajmi" statistik ma'lumotlari. – Toshkent, 2025-yil.
4. O'zbekiston Respublikasi Milliy axborot agentligi (UZA). "2025-yilda kichik va o'rta biznesni rivojlantirishning asosiy maqsadli ko'rsatkichlari belgilandi" maqolasi. – 2025-yil.
5. Jahon banki (World Bank). "Uzbekistan: Strengthening SME Financing for Inclusive Growth" tahliliy hisobot. – Washington D.C., 2025-yil.
6. Xalqaro moliya korporatsiyasi (IFC). "Supporting Smaller Businesses and Women Entrepreneurs in Uzbekistan" press-reviz. – 2025-yil.
7. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. "2025-yil makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tahlili" hisobot. – Toshkent, 2025-yil.
8. Kapital.uz. "2026-yilda O'zbekistonda kreditlash hajmi 140 trillion so'mga yetadi" iqtisodiy sharhi. – Toshkent, 2025-yil.
9. Qalampir.uz. "Kredit stavkalari va tadbirkorlik faoliyatiga ularning ta'siri" maqolasi. – Toshkent, 2025-yil.
10. Djalilov, A. (2024). *Bank kreditlash tizimini rivojlantirish va kichik biznesni moliyaviy*

qo'llab-quvvatlash mexanizmlari. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.

11. Karimova, D. (2023). *Tadbirkorlikni rivojlantirishda moliya institutlarining roli.* – Toshkent: “Fan va taraqqiyot” jurnali.

12. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. “Kichik va o'rta biznes faoliyati to'g'risida 2025-yil yakunlari bo'yicha ma'lumotlar to'plami”. – Toshkent, 2025-yil.